

МІЖ ПОТРЕБОЮ І ЗАЛЕЖНІСТЮ: ТРАНСГЕНДЕРНІСТЬ У ФОКУСІ ПСИХОТЕРАПІЇ

BETWEEN NEED AND DEPENDENCE: TRANSGENDER IN THE FOCUS OF PSYCHOTHERAPY

У статті розглянуто психотерапевтичні позиції і підходи до ставлення до трансгендерних людей та створених ними соціальних практик. Актуальність проблематики в умовах нової постнекласичної науки вбачається у тому, що людина конструює реальність і себе як власний проєкт плинної соціальної реальності.

Здійснено теоретичний аналіз категорій «стать», «гендер» та «ідентичність», що дає змогу зрозуміти причини розриву лінійного зв'язку між ними. Зазначено аналізується в рамках конструктивістського підходу, де ці категорії є конструктами соціальної реальності. Відзначено, що деконструкція означеного зв'язку – це спроба вийти за межі гетеронормативності шляхом самореференції множинних ідентичностей. Зауважено, що ідентичності – це множинні утворення, результат самореференції яких може співпадати/не співпадати з розумінням гендеру як фрагменту соціокультурного знання.

Мета статті полягає у висвітленні змісту психотерапевтичної підтримки трансгендерної людини і трансгендерної пари, спрямованої на взаємодію з власним образом Я для покращення психологічної якості життя.

Відзначено, що завдяки дискурсивному аналізу фрагментів текстових даних реконструюється ситуація гомосексуальної сім'ї. Зауважено конфлікт потреб трансгендерів та стигматизації ненормативного гендерного самовираження в соціумі. Описано моделі самореферентної ідентичності трансгендерних батьків, а саме транспарентну і мімікрійну. Виявлено, що в контексті квір-дискурсу усвідомленість поведінки трансгендера маніфестує до прийняття його небінарності та пошуків шляхів прийняття в соціумі відповідно до означеної ідентичності.

Розглянуто можливості інтегративної психотерапії у роботі із запитами трансгендерів, такі як допомога в усвідомленні своєї сексуальної орієнтації, підтримка у здійсненні камінг-ауту, налагодження взаємин з близькими людьми та соціальним оточенням. Робиться висновок, що фокусом психотерапії трансгендерів є повага до їхніх смислів життя, особистісних цінностей, а також розширення меж самопізнання людини та її здатності сприймати різне світобачення різних людей.

Ключові слова: небінарність, самореференція ідентичності, гомосексуальна сім'я, квір-дискурс, позитивна психотерапія.

The article considers psychotherapeutic positions and approaches in relation to transgender people and the social practices created by them. The urgency of the problem in the new post-classical science is seen in the fact that man constructs reality and himself as his own project of fluid social reality.

Theoretical analysis of the categories "gender", "gender" and "identity" is carried out, which allows understanding the reasons for the rupture of the linear relationship between them. This is analyzed in the framework of the constructivist approach, where these categories are constructs of social reality. It is noted that the deconstruction of this connection is an attempt to go beyond heteronormativity by self-referencing multiple identities. It is noted that identities are multiple entities, the result of self-reference of which may/may not coincide with the understanding of gender as a fragment of socio-cultural knowledge.

The purpose of the article is to highlight the content of psychotherapeutic support for transgender people and transgender couples, aimed at interacting with their own self to improve the psychological quality of life.

It is noted that due to the discursive analysis of fragments of text data, the situation of the homosexual family is reconstructed. It is noticed on the conflict of needs of transgender people and stigmatization of non-normative gender self-expression in society. Models of self-referential identity of transgender parents are described: transparent and mimicry. It was found that in the context of queer discourse, awareness of transgender behavior manifests itself before the acceptance of its non-binary and search for ways of acceptance in society in accordance with the defined identity.

Possibilities of integrative psychotherapy in working with transgender inquiries are considered: help in understanding one's sexual orientation, support in coming out, establishing relationships with loved ones and social environment. It is concluded that the focus of transgender psychotherapy is respect for their meanings of life, personal values, as well as expanding the boundaries of human self-knowledge and its ability to perceive different worldviews of different people.

Key words: non-binary, self-reference of identity, homosexual family, queer discourse, positive psychotherapy.

УДК 159.9:316.6
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.20.51>

Яцина О.Ф.

д.психол.н., доцент,
доцент кафедри психології
Ужгородський національний університет

Постановка проблеми. У сучасній психологічній науці та практиці представлено чималий досвід надання консультативної та психотерапевтичної допомоги з позицій різних шкіл і щодо різноманітних запитів. Здійснене нами дослідження постмодерних трансформацій

соціально-психологічних практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства виявило феномен множинних ідентичностей, які розрізняються та означаються в практиках. Контекст різноманітності можна розуміти глобально, тоді йдеться про унікальний досвід у культурі

людства, який можна сприймати як існування множини різних культур, груп, субкультур. В останнє двадцятиліття постмодерних трансформацій частішають цивільні партнерства, монобатьківські сім'ї, практики дистантної сім'ї, гостьові шлюби, шлюби вихідного дня, чайлдфрі; розширюються можливості реалізації репродуктивної потреби й варіантів батьківства (кривного і соціального, гетеро- і гомобатьківства). Ці зміни соціального життя актуалізують юридичні, демографічні, медичні, психологічні проблеми, потребуючи їхнього вирішення. У галузі сімейного права України законодавчо неврегульованими залишаються практики співжиття різностатевих пар та одностатевих партнерів, які мають запит на врегулювання своїх де-факто сімейних стосунків з урахуванням майнових і немайнових прав. Ускладнення демографічної ситуації загострює проблеми нормативно-правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій, а саме рівного доступу чоловіків і жінок до програм репродукції, статусу батьківства одностатевих партнерств, взаємин суб'єктів репродуктивних технологій. На часі соціально-психологічні дослідження феномена трансгендерної людини. Втім, їх недостатньо: ми знайшли один звіт про емпіричне дослідження «Ситуація трансгендерів в Україні», в якому авторка С. Іванченко досліджує потреби й проблеми, пов'язані з гендерною ідентичністю [9]. У зв'язку з означеними процесами у суспільстві загалом та в психологічній науці зокрема актуалізується необхідність вивчати постмодерну наповнюваність змісту сімейних практик та пов'язаних із ними множинних гендерів та ідентичностей як «однієї з найбільш константних детермінант розвитку особистості, яка значною мірою визначає існування людини у світі» [7].

В цьому аспекті фокус дослідницької уваги спрямовано на обговорення психотерапевтичних позицій і підходів до трансгендерних людей (їхнє гендерне самовираження не відповідає статі, визначеній при народженні) та їхніх практик партнерства й батьківства, що в умовах нової постнекласичної реальності потребують переосмислення, уточнення, іншого означування та оцінки ролі психотерапевтичного супроводу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спочатку проаналізуємо актуальні, як нам здається, терапевтичні підходи до означеної проблематики. Так, на думку низки дослідників (Б. Карвасарський, Г. Ісуріна С. Кулаков), сучасний етап розвитку психотерапії орієнтований на аналіз інтегративних перспектив різних методів. Б. Карвасарський за основу пропонує брати однакові системоутворювальні фактори та об'єднувати їх у «психотерапевтичні кущі» [18]. Наприклад, транспер-

сональний куш охоплює психотерапію теорій особистості з концепцією колективного несвідомого. Зазначене, як вважає В. Слабінський, змушує переглядати традицію розділяти всі методи психотерапії за такими напрямками: психодинамічний, екзистенційно-гуманістичний і когнітивно-біхевіористичний [17]. Покликаючись на праці Д. Леонтьєва, М. Селігмана, Н. Пезешкіана, дослідник стверджує, що головним напрямом у розвитку психотерапії XXI ст. стає позитивний підхід. У цьому контексті чільне місце посідає концепція салютогенезу (від лат. "Salus" – «благополуччя», «здоров'я») А. Антоновскі, за якою не тільки хвороба, але й здоров'я сприймається як динамічний процес [16], сутність якого полягає у зрозумілості пізнання себе, іншого та навколишнього світу; вірі у власні сили й здатності вибудовувати своє життя; когерентності, тобто осмисленості у процесі перероблення актуального досвіду. На цій підставі до психотерапій позитивного куща справедливо віднести клієнт-центровану психотерапію К. Роджерса, позитивний підхід Н. Пезешкіана, екзистенціальний аналіз В. Франкла, гештальт-терапію.

Далі перейдемо до аналізу досліджень, присвячених проблематизації категорій «стать», «гендер» та «ідентичність», щоби зрозуміти причини розриву лінійного зв'язку між ними в умовах сучасної соціальності.

Як зазначає Л. Заграй, уперше гендерний досвід проблематизується в психоаналізі завдяки ідеям феміністок. Хоча, як зауважує дослідниця, психоаналітичні тлумачення статі відносять до біодетерміністських теорій, психоаналіз у двох відомих формах, а саме фрейдівському і лаканівському, дає змогу говорити про гендерний досвід [6]. З огляду на тему доречно згадати, що Ж. Лакан був першим, хто легітимізував дискурс сексуальності, вказавши на центральне місце системи значень для структури суб'єктивності й структури соціального порядку загалом. У такий спосіб стверджувалося, що конститує соціокультурну дійсність саме дискурсивний порядок. М. Фуко вважав, що сексуальні бажання виявляються не в природі, а в соціальній реальності; форми здійснення цього бажання в житті людини залежать від її культурного досвіду [20].

Аналіз постмодерністських поглядів розкривається у тлумаченні змісту поняття «деконструкція цілісності», де сприйняття особистості у її цілісності витісняється представленням її як набору множинних ідентичностей, які відповідають різним уявленням про себе. В цій різності як реакції на локальні ситуації розкривається своєрідність конструювання ідентичності. Попри різні методологічні позиції, дослідники одностайно пояснюють ідентичність як мінливе утворення. Для Ж. Бодрійєра воно пов'язане з настанням епохи «мислення

парадоксу і спокуси – за умови, звісно, що введення у спокусу розуміється не у смислі примітивного зваблення, а як акт, що має за мету звабити ідентичність, звабити буття» [2, с. 56]. Д. Батлер це пояснює перформативною теорією, згідно з якою перформативність жіночої ідентичності – це певна стійкість, утворена шляхом постійного повторення повсякденних практик. Отже, якщо ідентичність розуміється як практика повторного означування, тобто вважається, що прийняті в цій культурі ідентичності формуються в результаті обумовленості дискурсом, який «вбудовується у щоденні акти означування», то механізм зміни ідентичності полягає у «практиці повторного означування» [2]. Прикладом такої практики є стосунки між лесбійками типу “butch-femme”, коли одна з них повторює модель поведінки, що відповідає прийнятому у суспільній культурі ідеалу фемінінності, а інша – модель відповідного ідеалу маскуліності. Логічно припустити, що так само сприймають один одного геї. Отже, лесбійські, гомосексуальні та інші перверсивні практики Д. Батлер розглядає як можливість множинних конструкцій бажання, які проблематизують і деконструюють традиційну гендерну модель ідентичності. На думку дослідниці, стать є перформативним утворенням та ефектом перформативних дій, тому не має онтологічного статусу поза ними. Важко не погодитися з тим, що природа жінки, як і чоловіка, є наслідком тілесних особливостей (принаймні чоловіки не народжують), тоді як неможливо прийняти пояснення гендерної ідентичності як результату багатократних перформативних дій (“performative acts”).

Дискусія розширюється завдяки поняттю «queer-суб’єкт», що вперше вжила стосовно ідентичності Тереза де Лауретіс. Термін використовується для означення людей, які мають сексуальну орієнтацію, відмінну від гетеросексуальної. Отже, не пов’язуючи поняття з біологічною статтю, дослідниця підкреслювала, що queer-суб’єкт стоїть поза центрованим нормативним суспільством і культурою, він виявляється тим порушником порядку й традицій, який своєю ексцентричною поведінкою ставить під сумнів сам порядок, саму нормативність. Інший теоретик гендерної філософії Елізабет Гросс вважає, що queer-суб’єкт своїм існуванням відмовляється від атрибутів, сутнісних характеристик, які обмежують людську свободу. Відмова від жорстких рамок бінарності, на які вказує термін “queer”, розмиває стосунки, укладені на дихотомії «чоловіче/жіноче».

Згідно з положеннями конструкціонізму (П. Бергер, Т. Лукман, Т. Таджфельд), ідентичність самоконструюється в системі соціальних і культурних норм, традицій, приписів, семіотичних стосунків, тому цілком закономірно, що в умовах постмодерної соціальності тради-

ційне розуміння гендерної ідентичності вже не працює як абсолютна норма взаємин, утворених на бінарності чоловічого й жіночого. Зважаючи на це, відзначаємо, що у постмодерній соціальності перформативність культурно конструйованої ідентичності зведено до мінімуму. Це, на наш погляд, дискредитує саму ідею перформативності, принаймні як алгоритму пояснення механізму утворення ідентичності в дискурсі постмодерну.

До питань гендерної ідентичності та сексуальної орієнтації у своїх дослідженнях звертався І. Кон. За його висновками, індивідуалізація та плюралізація дають змогу людям вибирати стиль життя й рід занять безвідносно до їх статевої/гендерної належності згідно із звичними нормативними приписами чи всупереч ним [10]. Завдяки диференціації категорій статі й гендеру здійснено новий теоретичний рівень інтерпретації проблеми, що змістилася з пошуку причини відмінностей між статями на опис множинності стратегій визнання маргінальності гендерних груп і множинних шляхів соціальних перетворень у конкретному соціальному та культурному середовищах [7]. О. Малінова слушно відзначає, що ідентичності «стають все більш множинними, фрагментарними, залежними від контексту; вони мають радикально історичний характер і постійно знаходяться у стані змін і трансформації» [13, с. 11]. На контекстуальний характер ідентичності, що визначається гендерними схемами тієї культури, спільноти, в яких вони утворюються та легітимізуються, вказує вітчизняна дослідниця Л. Заграй і пропонує говорити про гендерно означеного індивіда, становлення якого відбувається в конкретному соціально-історичному та культурно-ситуаційному контекстах [7].

Д. Воронцов розглядає гендер як систему стосунків особистості, тому у сфері сексуальності гендер може бути представлений у вигляді багаторівневої системи уявлень про стать і сексуальну поведінку особистості, яка визначає характер і якість спілкування й соціальної взаємодії людей [3, с. 5]. В іншій праці автор помічає можливу тенденцію розвитку гетеросексуальної сім’ї і пояснює, що «квір-практика робить наголос на ігноруванні принципів патріархатності і гетеронормативності у стосунках», тому «квір можуть бути і гетеросексуальні пари, тоді як гомосексуальні пари цілком можуть бути і не-квір, а повністю вписаними у простір гетеронормативності, пристосованими до нього» [4, с. 27–39].

Існують інші спроби уточнити розуміння проблеми статі. Мілтон Даймонд розглядає поняття «стать», «гендер», «гендерна ідентичність» і «статева ідентичність», представляючи альтернативні способи обговорення статевого потягу. Автор наводить чимало прикла-

дів, втім, процитуємо один із них. «Індивід усвідомлює свою чоловічу стать, але палко хоче жити, як жінка. Знаючи, що він чоловік, його статева ідентичність жіноча. І він знає, що його гендерна ідентичність як чоловіка, те, як його сприймають інші в його громаді, не відповідає тому чоловікові, яким він себе уявляв. Після операції із зміни статі з чоловіка на жінку його гендерна і статева ідентичності будуть співпадати. Змінивши своє тіло, у своїй свідомості і для світу він стане нею» [14, с. 206]. Поняття «трансгендер» М. Даймонд інтерпретує так: «Індивід, який демонструє трансгендерну поведінку; той, хто бачить гендер або як те, що створюється, або як дещо вроджене, але вільне у своєму прояві. Трансгендерні індивіди відчувають, що вони виражають аспекти себе, які не можуть проявитися ніяким іншим способом» [14, с. 209].

Річард Екінс та Дейв Кінг (Ekins&King, 1999, 2001 роки) досліджували різні форми ангендерінгу ("ungendering" – відсутність гендерної диференціації). Ці форми являють собою різні процеси, які використовуються задля кардинальних змін гендерних відмінностей і розглядаються як спроби заперечення, переносу, стирання, перекреслювання, зречення гендерних характеристик або втечі від них [14, с. 212].

Зазначене викликає дискусію щодо того, чи вважати сексуальний потяг до людини однієї статі патологією. Варто брати до уваги те, що є два протилежних підходи до терапії трансгендерів: гей-аффірмативна психотерапія, яка базується на уявленні, що гомосексуальність є нормою, і конверсійна, яка спрямована на зміну сексуальної орієнтації з гомосексуальної на гетеросексуальну. Згідно з МКБ-10 та DSM-IV, гомосексуальність є нормою. Такої думки дотримується Г. Дерягін. Він вважає, що це варіант нормальної сексуальності, який підтверджується положенням чинної міжнародної класифікації хвороб МКБ-10 про те, що сексуальна орієнтація не є розладом. Це комплекс психофізіологічних, емоційних і поведінкових реакцій людини у відповідь на сексуальний потяг щодо іншої людини одної з нею статі [8]. З цього робиться висновок, що конверсійна терапія неприпустима. Кардинально на іншій позиції стоїть Г. Кочарян [11]. На думку автора, гомосексуальність слід відносити до розладів сексуальної переваги (парафілій) і можна, з відома пацієнтів, які бажають змінити спрямованість свого статевого потягу, коректувати за допомогою конверсійної терапії.

Проведений огляд підходів до проблеми трансгендерності окреслює його багатоаспектність, зокрема щодо пояснення лінійного розриву «стать – гендер – ідентичність», відсутності однастайності у поглядах на психо-

терапію трансгендерних людей. Беручи вищезазначене до уваги, вважаємо, що в сучасних реаліях варто посилити увагу до психотерапевтичного аспекту взаємодії з трансгендерними людьми, в якій важливо діяти за принципом поваги до сексуальної свободи. Останнє, на наш погляд, у змісті загальної проблеми ще потребує досліджень.

Постановка завдання. Мета статті полягає у висвітленні змісту психотерапевтичної підтримки трансгендерної людини й трансгендерної пари, яка би спрямовувалась на взаємодію з власним образом Я та сприяла покращенню психологічної якості життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. В реалізованому нами дослідженні постмодерних трансформацій практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства ми запропонували методологічний інструментарій для інтерпретації розрізнених і означених у практиках ідентичностей. Спираючись на результати якісного аналізу емпіричних даних, зокрема дискурс-аналіз кейсів інтернет-джерел, звертаємо увагу на характеристики поведінки, мовленнєві особливості, стереотипи, установки, пов'язані з ролями, конвенційні норми статевої поведінки, адже «на кожному історичному етапі життєконструювання особистість спрямовується на посилення чи власної індивідуальності через досягнення оновленої ідентичності, чи то власної соціальності через освоєння нових практик взаємодії» [19, с. 44–45]. Зупинимось на прикладі практик однастатевого батьківства. «Я живу в сім'ї з двома мамами – Мариною і Оленою... Потім у них з'явився син Григорій – Лена народила його від свого друга... Тривалий час Лена представлялася просто як подруга сім'ї... Здогадуватися про те, що у нас не зовсім звична сім'я, я почала тільки в четвертому класі. Мені подобалося, як ми жили, але все одно щось здавалося дивним: друзі друзями, але ми з Леною були завжди весь час». «Я пам'ятаю своє дитинство тільки років з чотирьох. Тоді мене виховували мама і жінка, яку звали Тетяна... Все було просто – вони двоє, і ми сім'я. Як не дивно, я не відчував відсутності батька й не переживав, що у мене мати-одиначка. Мама і Тетяна проводили зі мною багато часу...».

Наведені фрагменти текстових даних реконструюють ситуацію гомосексуальної сім'ї, в якій представлено практику батьківства. Дискурсивний смисл батьківства яскраво відтворюється через переживання дітей: «Мені подобалося, як ми жили, але все одно щось здавалося дивним». Відзначаємо, що особливістю психологічного клімату у сім'ї є наявність двох протилежних переживань, які, ймовірно, зумовлені ситуацією емоційного комфорту дитини в оточенні «двох мам» і розумінням того, що у нас не зовсім звична сім'я,

що потребує відповіді на питання «Чому так?». У змісті досліджуваної проблематики звертаємо увагу на те, що «дивність» сім'ї зумовлена наявним конфліктом потреб «двох мам» і залежністю від соціальної думки. Останнє пояснюється тим, що трансгендери змушені приховувати свої стосунки від соціуму через упередженість та стигматизування своїх сімейних практик. Тут цікавими є висновки Н. Нартової про лесбійську сім'ю як подружній проект двох дорослих людей, які мають більш високий статус за любовний зв'язок і співмешкання [15]. Дослідниця піднімає питання про камінг-аут для одностатевої пари, що, на її думку, відбувається спочатку щодо означення власної сексуальної ідентичності, а потім щодо відповідальності за безпеку членів своєї сім'ї, зокрема дітей. Суголосні висновки робить С. Іванченко, покликаючись на експліковані результати дослідження [9]. Міркуючи в контексті квір-дискурсу, звертаємо увагу на усвідомленість поведінки трансгендера. У такому разі психотерапія будується на тому, щоби приймати клієнта в його небінарності та шукати шляхи його прийняття в соціумі.

Отже, виявлені реперні точки можуть стати предметом психотерапії трансгендерної пари. Варто звернути увагу на те, що можливості психотерапії з трансгендерами висвітлено в Стандартах WPATH 7 (Standards of Care for Transgender, Transsexuals and Gender Nonconforming People), де головною мішенню є гендерна дисфорія (розлад гендерної ідентичності, коли людина не може прийняти свій гендерний статус чоловіка чи жінки і відчуває гостру незадоволеність цим) [1]. Водночас психотерапію спрямовано не на зміну гендерної ідентичності, а на допомогу в досягненні комфортного виявлення себе у процесі конструювання адекватних стосунків в парі, з дітьми, в батьківській сім'ї та в інших сферах суспільного життя. З цього випливає, що запит формується навколо переживань внутрішнього й зовнішнього образу Я, тобто означений нами конфлікт розглядається між самореферентною ідентичністю [21], розрізненою та означеною в практиках і соціокультурними нормами гендеру. Переживання цього конфлікту має два вектори поведінки, а саме гіперкомпенсацію та комформізм. Відповідно, це має різні моделі самореферентної ідентичності, а саме транспарентну (орієнтована на вільне, автономне, прозоре самотворення і самоздійснення в практиках партнерства та батьківства) і мімікрійну (виникає загошення відчуття неналежності, невідповідності паттернам нормативної поведінки щодо культурно заданих ідентифікацій).

У процесі психотерапії з жінками, які живуть в одностатевому партнерстві та в багатопоколінних неповних сім'ях, психологи вико-

ристовують поняття «гендерно некомформна людина». У їхньому розумінні йдеться про людей, схильних експериментувати з різними гендерними репрезентаціями, ролями і варіантами ідентичності. Зазначене виявляється в юнацькому віці як прояв гендерного комформізму, який може посилюватися, часом маскуватися залежно від обставин життя, соціального оточення і змін сексуальності та сексуального досвіду [5, с. 86–87].

Сутність зазначеного поняття ми розглядаємо в контексті дискусії про сексуальну ідентичність, що виявляється у множині видів сексуальних орієнтацій. Глосарій секс-орієнтацій дедалі більший: асексуали (не відчувають сексуального потягу до жодної статі), аромантики (ніколи не відчувають емоційного зв'язку з любовними об'єктами, їхній інтерес має виключно сексуальний характер), грейсексуали (представники гетеро- чи гомосексуальної орієнтації, здатні відчувати сексуальний потяг тільки в певних обставинах і до певного типу особистості), полісексуали і пансексуали (приваблюють жінки, чоловіки), трансгендери, інтерсексуали (не визначені у власній статевій належності), полі- й пансексуали («гендерно сліпі» як щодо себе, так і щодо партнера, що вказує на відсутність переваг у виборі партнера). Зауважимо, що полі/пансексуальні стосунки здебільшого практикуються в середовищі молодих людей і, на наш погляд, стають частиною процесу ювентизації, тобто змін, що вносяться молоддю у суспільні відносини [12, с. 255–256]. Ефект ювентизації вбачаємо, зокрема, у конструюванні поліаморних практик. У такий спосіб, як нам здається, молоді люди обстежують свою статево й сексуальну ідентичність. Водночас розуміємо, що молодість є важливим етапом закріплення ціннісних орієнтацій, смислів стратегій дії/взаємодії, тому цей процес зумовлений переосмисленням стереотипів маскуліності та фемінінності, самореферентцією ідентичності, зокрема сексуальної, де дискурс сексуальності [20] є тим контекстом, у якому утворюються множини різних сексуальних образів.

У зв'язку із зазначеним варта уваги позитивна динамічна психотерапія як психодинамічний метод з екзистенційно-гуманістичним баченням природи людини. Згадана терапія, збагачена транскультуральним підходом і поведінковими техніками, полягає у реконструкції відразу трьох кластерів, а саме до себе, до іншого і до світу (В. Мясичев, 1995 рік), яка здійснюється за допомогою з'ясування трьох конфліктів, а саме базового, актуального і ключового [18]. Важливо, що сукупно вони утворюють простір внутрішньоособистого конфлікту, який є психотерапевтичним центром реконструкції особистості. У цій частині підкреслюється, що терапія відбува-

ється і з минулим, і з теперішнім, і з майбутнім індивіда. Причому минуле не є визначальним, як у психоаналітичній терапії, теперішнє є ресурсно-важливим, а майбутнє – можливістю для досягнення.

Як метод позитивна психотерапія сповідує різноманіття життя. Умовно виділяючи сфери особистості та реалізації людського потенціалу (тіло, діяльність, контакти, фантазії), розбираємо базові потреби, зокрема сексуальність, потребу спілкування із собі подібними, сенси. Ці сфери є способами реагування на виникаючі конфлікти й проблеми Я, щоб визначити, що відбувається і що потрібно змінити. У змісті психотерапії з трансгендерами важливо під час дослідження сфери «Я» виділити жіночу й чоловічу частини цього Я, у сфері «Ти» слід виявити стосунки трансгендерів у парі чи з партнером/партнеркою, у сфері «МИ» треба з'ясувати відносини з іншими людьми, які не входять до групи трансгендерів, сповідують інші цінності, відтворюють гетеронормативну поведінку, у сфері «Пра-МИ» необхідно пропрацювати досвід прабатьків як такий, що впливає на власне бачення смислу життя. У цьому контексті слід говорити про почуття трансгендерів, що переживаються ними у процесі відтворення ситуацій, пов'язаних із впливом гендерно-рольових стереотипів, нормативних моделей рольової поведінки та ймовірним почуттям сорому, провини за те, що не такі, як усі.

Висновки з проведеного дослідження.

Науковий огляд проблеми трансгендерів, що виявляється у конфлікті їхніх потреб зі стигматизацією ненормативного гендерного самовираження в соціумі, артикулює увагу на необхідності надання їм професійної психотерапевтичної підтримки. Ми цілком поділяємо думки про те, що психотерапія має бути нейтральною щодо бажань і потреб трансгендерів. Завдання психотерапевта бачимо в тому, щоб аналізувати множинні ситуації реального життя трансгендера, що допоможе розібратися з його ідентичністю.

На думку дослідників, проблема трансгендерів, зокрема в Україні, існує у запиті на допомогу в усвідомленні своєї сексуальної орієнтації, підтримці у здійсненні камінг-ауту, а також налагодженні взаємин з близькими людьми, батьками та соціальним оточенням. Вирішення цих психологічних проблем здійснюється шляхом впровадження інтегративного підходу у психотерапії, що розуміється як синтез психотерапевтичних методів, таких як позитивна психотерапія, клієнт-центрована, екзистенціальна, гештальт-терапія та аффірмативна психотерапія (Gay Affirmative Psychotherapy). Дотримуючись різних підходів до розуміння проблем трансгендерів, за основу беремо принцип спрямованості на ген-

дерну і сексуальну ідентичність трансгендера з різноманітним способом її вираження та відмови від примату бінарності гендеру та гетеронормативності.

На наш погляд, у такий спосіб реалізується головне завдання психотерапії, яким є повага до людини, до того, що вона вважає смислом свого життя, до її особистісної цінності, зокрема цінності її сексуальної ідентичності, тому що, як з'ясовано за результатами теоретичного аналізу, ідентичності – це множинні утворення, результат самореференції яких може співпадати або не співпадати з розумінням гендеру як фрагменту соціокультурного знання. З огляду на зазначене філософія терапії полягає в тому, щоби сприяти розширенню меж самопізнання людини та її здатності сприймати різне світобачення різних людей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белкин А. Третий пол. Судьбы пасынков Природы. Москва : Олимп, 2000. 432 с. URL: <http://1001.vdv.ru/books/belkin>.
2. Бодрийяр Ж. Соблазн. Москва : Ad Marginem, 2000. 318 с.
3. Воронцов Д. Гендерная психология общения. Ростов-на-Дону : ЮФУ, 2008. 300 с.
4. Воронцов Д. Квир-семья: перспектива трансформации семейных отношений. *Моделі сім'ї: трансформації та тенденції розвитку* : матеріали конференції, 25 вересня 2010 року; Громадська організація Харківське жіноче об'єднання «Сфера». Харків : Точка, 2010. С. 27–39.
5. Гендерное путешествие. Многообразие идентичностей. Многообразие сексуальностей. Интерсекс-вариации. *Сборник статей*. Вып. 1. Москва : Мастерская «Иллюминатор» при поддержке Российского научного сексологического общества (РНСО), 2016. 130 с.
6. Заграй Л. Проблематизация гендерного досвіду в психоаналізі та фемінізмі. *Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки*. 2014. Вип. 18. С. 117.
7. Заграй Л. Теорії гендеру: гендерні дослідження у психології : навчальний посібник. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаніка»; ФО-П Петраш К., 2019. 264 с.
8. Дерягин Г. Кримінальна сексологія. Москва: Московський університет МВД Росії; Щит-М, 2009. 552 с.
9. Іванченко С. Ситуація трансгендерів в Україні. Отчет по исследованию. Киев, 2010. 56 с. URL: docplayer.ru/28973212-Situaciya-transgenderov-v-u.
10. Кон И. История и теория «мужских исследований». *Гендерный калейдоскоп* : курс лекцій. 2002. С. 188–243.
11. Кочарян Г. Гомосексуальность и современное общество. Харьков : ЭДЕНА, 2008. 240 с.
12. Луков В. Ювентизация. *Знание. Понимание. Умение*. 2009. № 1. С. 255–256.
13. Малинова О. Идентичность как категория практики и научного анализа: о различии подходов. *Права человека и проблемы идентичности в России и в современном мире*. Санкт-Петербург : Норма, 2005. С. 11.

14. Даймонд М. Пол и гендер – это не одно и то же. *Развитие личности*. 2013. № 2. С. 205–214.

15. Нартова Н. Лесбийские семьи: реальность застеной молчания. Москва, 2004. URL: <http://www.takaya.ru>.

16. Осин Е. Чувство связности как показатель психологического здоровья и его диагностика. *Психологическая диагностика*. 2007. № 3. С. 22–40.

17. Слабинский В., Воищева Н. Позитивная динамическая психотерапия – инструмент работы с индивидом, семьей, группой. *Современное ноосферное мировоззрение и проблемы развития образования* : материалы Юбилейной межрегиональной научно-методической конференции. Тверь : СФК-офис, 2013. С. 186–188.

18. Слабинский В. Позитивный подход в психотерапии: вчера, сегодня, завтра. *Медицинская психология в России*. 2014. № 6 (29). URL: <http://mprj.ru>.

19. Титаренко Т. Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної соціальності : монографія. Київ : Міленіум, 2014. 206 с.

20. Фуко М. История сексуальности-III: Забота о себе. Киев : Дух и литера ; Грунт ; Москва : Рефл-бук, 1998. 288 с. (Astrum Sapientiale).

21. Яцина О. Самореферентність дискурсивної ідентичності. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2015. Вип. 30. С. 67–71.